

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Op en in het web: Hoe de toegankelijkheid van rechterlijke uitspraken kan worden verbeterd

van Opijnen, M.

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Opijnen, M. (2014). Op en in het web: Hoe de toegankelijkheid van rechterlijke uitspraken kan worden verbeterd

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <http://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

VOORWOORD

In de bibliotheek waarin ik als eerstejaars rechtenstudent werd rondgeleid, stond het kaart-systeem van de Nederlandse Jurisprudentie centraal. Grote bakken met beduimelde karton-netjes, waarmee je – met goede training en enig geluk – na een dag snuffelen en bladeren een lijstje met relevante uitspraken kon hebben verzameld. Verstoep in een hoekje van die bibliotheek stonden al wel een paar terminals, maar die waren traag en gaven alleen antwoord op vragen die je niet wilde stellen. Maar de ontwikkelingen gingen snel, en een paar jaar later schreef ik mijn doctoraalscriptie al op een rudimentaire pc: een apparaat zonder vaste schijf en met groene, hoekige lettertjes. Voetnoten kon je er wel mee maken, maar als je er eentje tussenvoegde, moest je de rest met de hand vernummeren.

Enkele jaren later – ik werkte bij de Raad voor rechtsbijstand in Arnhem – begon internet aan zijn opmars. Direct zag ik mogelijkheden voor een informatieve website voor justitiabelen en rechtsbijstandverleners. “*Mooi plan,*” sprak het management, “*Maar dat moet in de vrije uurtjes. Voor dit soort zaken hebben we geen budget.*” En aldus geschiedde: maandenlang offerde ik avonden en weekenden op om mezelf HTML, javascript en SQL eigen te maken. Het leverde uiteindelijk de eerste jurisprudentiedatabank van het Nederlandse internet op.

Voor iemand die – meer uit puberale luiheid dan uit intellectueel onvermogen – op de middelbare school had gekozen voor een leven zonder bètavakken, ging dat geknutsel met computercode me redelijk goed af. Maar er bleven enkele vraagstukken over die met louter programmeren niet oplosbaar waren: waarom bestonden er zoveel verschillende manieren om rechterlijke uitspraken te nummeren? Waarom moest je halsbrekende toeren uithalen om gebruikers makkelijk te laten zoeken naar uitspraken over artikel 12 lid 2 sub g van de Wet op de rechtsbijstand? En hoe kon je er vervolgens voor zorgen dat een gebruiker nog steeds de relevante uitspraken in beeld kreeg als een latere wetswijziging dat ‘sub g’ vernummerde tot ‘sub f’? Wat was de handigste manier om de relaties tussen verwante informatieobjecten – zoals uitspraken, wetten en beleidsregels – op een heldere manier in beeld te brengen? En hoe kon je, zonder je te moeten verlaten op het subjectieve oordeel van redacteuren die bovendien al snel geen tijd meer hadden, de gebruiker van de al ras uitdijende databank het verschil laten zien tussen de werkelijk jurisprudentievormende uitspraken en de bagatelzaken die slechts vanwege hun anekdotische waarde waren opgenomen?

Buitenstaanders – zowel de juridische gebruikers van mijn databank als informatici die zich met ‘echte IT’ bezighielden – reageerden in de trant van: “*Zo moeielijk kan dat toch niet zijn?*” Maar als het allemaal zo makkelijk was, waarom had dan nog niemand die vraagstukken opgelost?

Vanaf 2000 kon ik mij bij het Bureau InternetSystemen en -Toepassingen Rechterlijke Organisatie (Bistro) helemaal in die fascinatie uitleven. Zelf programmeren mocht ik niet meer – gelukkig maar, want er zijn er velen die dat beter kunnen – verder mocht ik me met alle aspecten van het digitale bemoeien. Maar telkens als ik dreigde een ‘echte IT’er te worden, protesteerde de jurist in mij: mijn hart ligt op dat smalle snijvlak van computer en recht, en in het bijzonder bij het digitaal toegankelijk maken van complexe juridische informatie. Doch ondanks de enorme vooruitgang die we in een decennium hebben geboekt, bleven de

elementaire vragen waarmee ik bij het bouwen van mijn allereerste jurisprudentiedatabank werd geconfronteerd, grotendeels onbeantwoord. Dus toen ik de kans kreeg om met een promotieonderzoek heel gericht naar de antwoorden op zoek te gaan, heb ik geen moment gearzeld.

Spijt heb ik van die beslissing nooit gehad, al heb ik moeten ondervinden dat veel van de horrorverhalen over het doen van promotieonderzoek op z'n minst een kern van waarheid bevatten. Daarbij heb ik het mezelf ook niet gemakkelijk gemaakt. Waarom koos ik ervoor om niet louter recht en informatica te combineren, maar moest ik ook de statistiek er nog bij betrekken? En waarom formuleerde ik onderzoeksvragen die niet met een steekproefje waren te beantwoorden, maar alleen met behulp van 'big data'? De verwerking van mijn gegevensberg vergde computerkracht die ik ternauwernood georganiseerd kon krijgen, en de noodzakelijke statistische berekeningen lieten menig softwareprogramma crashen. Dergelijke praktische problemen haalden emoties in me naar boven waarvan ik het bestaan nooit had vermoed.

Maar als ik van te voren had geweten waar ik allemaal tegenaan zou lopen, was ik er toch aan begonnen. Want ondanks de momenten van wanhoop en frustratie, was het een avontuur dat ik niet had willen missen. Het schrijven van dit proefschrift was een ultieme uitdaging, het voltooien ervan leverde me een ultieme intellectuele bevrediging op.

Al was het een solitair avontuur, toch zijn er velen die me hebben gestimuleerd en geholpen. Op deze plaats wil ik hen bedanken, en natuurlijk wil ik enkele mensen daarbij in het bijzonder noemen. In de eerste plaats is dat Jan van Coeverden. Hij was het die me naar Bistro haalde, me daar de ruimte en het vertrouwen gaf om te werken aan de meest uitdagende projecten, en mijn internationale en wetenschappelijke ambities stimuleerde. Mijn idee om te promoveren kon bij hem dan ook meteen op groot enthousiasme rekenen. Bij de Raad voor de rechtspraak ontmoette ik vervolgens welwillende steun om mijn onderzoek op te nemen in het wetenschapsprogramma. Dank ben ik daarbij in het bijzonder verschuldigd aan Frans van Dijk van de afdeling Strategie en Ontwikkeling. Op die afdeling was ik aan het begin van het onderzoek parttime gedetacheerd, en ik heb me er altijd zeer welkom gevoeld. Een bijzonder woord van dank richt ik tot Albert Klijn, die in de beginjaren van mijn onderzoek het wetenschapsprogramma leidde en die ik later nog regelmatig op de fiets in Utrecht trof. Albert heeft – misschien zonder het zelf te weten – op cruciale momenten de helpende hand toegestoken: hij heeft de bijzondere gave om ook zonder gedetailleerde kennis van de materie net die ene vraag te kunnen stellen of opmerking te maken die nodig is om je over een dood punt heen te helpen.

De voormalige redactieraad van Rechtspraak.nl en de stuurgroep Nova Porta Iuris, waarvan ik in het bijzonder de respectieve voorzitters Ronald Philippart en Arnaud de Kwaasteniet wil danken, hebben mijn onderzoek steeds met interesse gevolgd. Het door hen onderkende nut van mijn werk voor de rechterlijke praktijk was voor mij een stimulans om door te zetten.

Mijn collega's bij Bistro moesten voor mijn aandacht vaak met het onderzoek concurreren. Hartverwarmend was het dat ze zich daar nooit over hebben beklaagd. Vincent Jacobs en Maaïke Assendorp wil ik in het bijzonder noemen, want zij hadden, als directe collega's in het project Nova Porta Iuris – dat ik helaas vroegtijdig heb moeten verlaten – de meeste reden tot klagen; het siert hen als mens en collega dat ze in plaats daarvan slechts begrip en aanmoediging toonden. Een bijzonder plekje verdient ook Margriet de Boer, met wie ik bijna twintig jaar in vriendschap en welhaast volmaakte complementariteit heb mogen samenwerken.

Op 1 januari 2011 werd Bistro opgeheven en ging ik, met vele collega's, over naar Spirit. Het management van Spirit wil ik bedanken voor de ruimte die zij hebben geboden om mijn onderzoek voort te zetten. In mei 2013 kwam ik in dienst van het Kennis- en Exploitatiecentrum Officiële Overheidspublicaties (KOOP), waar Onno Muchall gelukkig geen enkel probleem zag in het aannemen van iemand die in de finale worsteling met zijn proefschrift zat.

In de allerlaatste fase kreeg ik essentiële steun van Renate Siebes, die ervoor zorgde dat mijn manuscript werd omgetoverd in het boek dat thans voor u ligt.

Van de mentale en organisatorische support kom ik dan geleidelijk bij de meer inhoudelijke ondersteuning die ik heb mogen ontvangen. In de oriëntatiefase heb ik met veel mensen binnen en buiten de rechtspraak verhelderende gesprekken mogen voeren, en de communicatiemedewerkers bij de gerechten wil ik bedanken voor het invullen van de enquête.

De ontwikkelingen rond de *European Case Law Identifier* hebben ook mezelf verrast. Alhoewel slechts ontwikkeld als ideaaltypisch identificatiesysteem, werd het idee met enthousiasme onthaald door collega's in andere lidstaten en bij de Europese instellingen. Hun support was voor mij een belangrijke inspiratie. In het bijzonder wil ik Fernando Paulino Pereira van het Raadssecretariaat bedanken; zonder zijn raad en daad was het niet gelukt om ECLI zo snel door de Europese besluitvormingsprocedures te loodsen.

Een bijzonder plekje op het ereschavot verdienen de mensen die mijn meer dan honderd pagina's technische specificaties hebben omgezet in werkende computercode. De spits werd afgebeten door Freek Leemhuis. Hij zette de basisarchitectuur neer en bouwde de eerste versie van de jurisprudentieparser. Marcel Bleeker ontwikkelde de importmodules voor de juridische literatuur en Harrie Hoogeveen slaagde erin de grenzen van de zoekmachine zodanig op te rekken dat mijn *big data* konden worden verwerkt. Mijn grootste dank gaat uit naar Anita van Dijk, die het leeuwendeel van het programmeerwerk voor haar rekening heeft genomen. Ik zal je af en toe tot wanhoop hebben gedreven met de *trial-and-error*-methodiek die eigen is aan wetenschappelijk onderzoek doch niet tot de *modus operandi* van een commerciële softwareontwikkelaar behoort, maar zonder jouw accuratesse, leervermogen, snelheid en communicatieve vaardigheden was het echt allemaal nooit gelukt.

Een held uit een andere discipline is Matt Coates. Nadat ik mijn universitaire bijspijkermodules statistiek had afgerond en de eerste vingeroefeningen met de databerg vooral tot mismoedigheid hadden geleid, kwam Matt twee dagen uit Engeland over om met me mee

te denken over hoe statistisch orde te scheppen in die enorme gegevensverzameling. Voor mij begon de ellende daarna pas echt, maar uiteindelijk bleken zijn lessen toch de strohalm waarmee ik op het droge kwam.

Terwijl ik gedurende mijn onderzoek tweemaal van werkgever veranderde, bleef mijn onderzoeksplek gedurende die tijd gelukkig stabiel: het *Leibniz Center for Law* van de Universiteit van Amsterdam, waaraan ik als buitenpromovendus was verbonden. Al voor ik mijn onderzoek begon, heb ik me er altijd zeer welkom gevoeld. En dat brengt me bij de laatste maar zeker niet de minste die ik persoonlijk wil bedanken: Tom van Engers, mijn promotor. Ik kijk terug op een zeer prettige samenwerking. Je hield de druk er een beetje op, was inhoudelijk op de juiste afstand, hield me methodologisch scherp, schuwde een stevig debat niet – waarin je altijd aangenaam direct was – maar liet me uiteindelijk toch mijn eigen keuzes maken.

Het laatste, maar misschien wel meest belangrijke woord van dank richt ik aan al mijn vrienden, naasten en huisgenoten die ik niet bij naam wil noemen, maar die zelf wel weten dat deze woorden tot hen zijn gericht. Jullie hebben me vaak met plezier zien werken, maar zijn ook het meest geconfronteerd met de schaduwkanten. Ook voor jullie was het afzien. Nooit had ik tijd, altijd was ik met mijn hoofd ergens anders. Dank voor jullie schier eindeloze begrip en geduld. Zonder jullie liefde, steun en zorg had ik dit niet volbracht.